

**SAĞLIĞIN KORUNMASI
VE
GELİŞTİRİLMESİ**

Prof. Dr. Ayfer TEZEL

Sağlık ölüm döngüsü

Mükemmel sağlık

Orta düzey

Düşük sağlık

Yaşam
sitalinde
n
kaynaklı
riskler

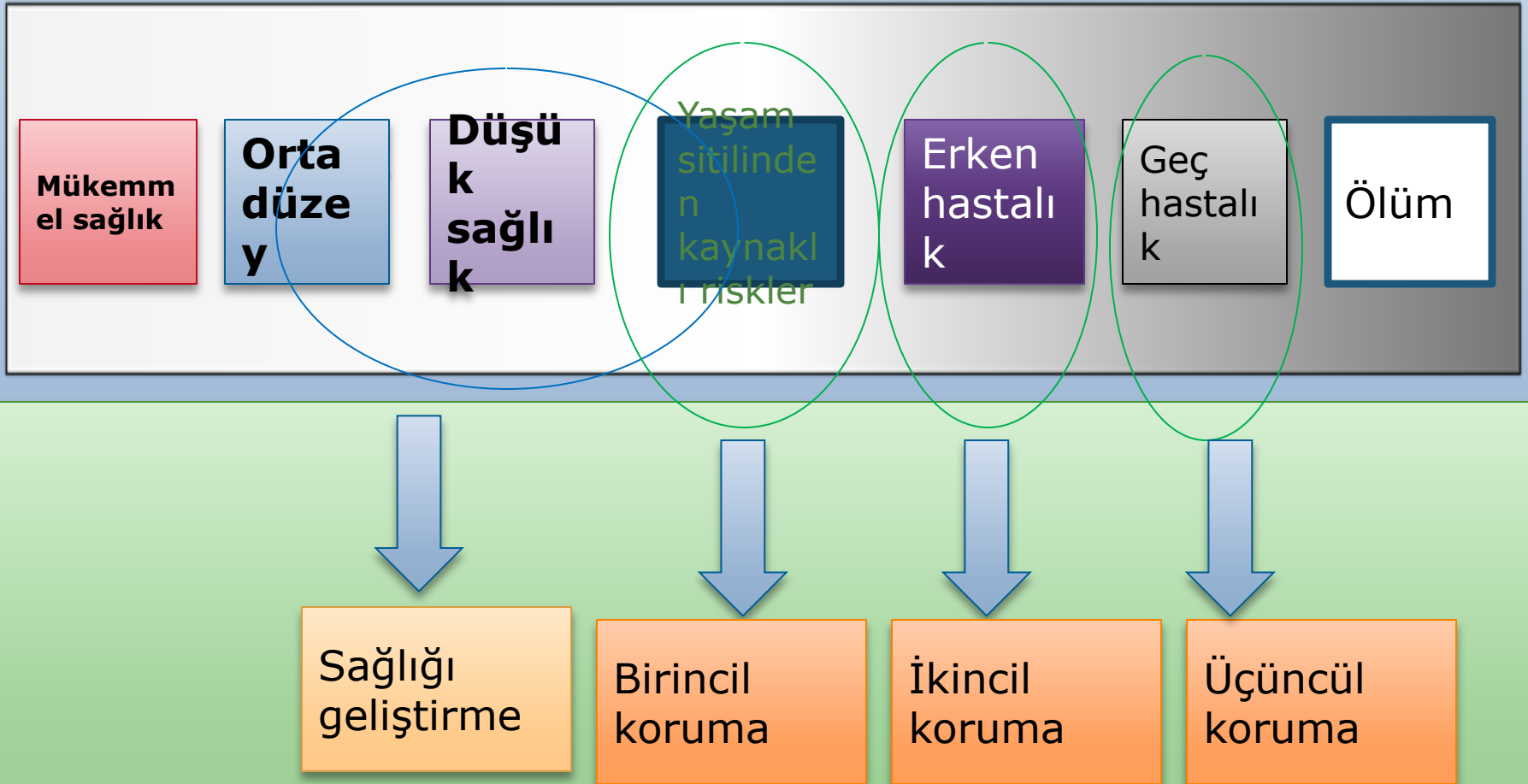
Erken hastalık

Geç hastalık

Ölüm

Yaşam boyunca, insanlar sağlık ve hastalık arasında geçişler yaşayabilirler.

Sağlık ölüm döngüsü

SAĞLIĞIN GELİŞTİRİLMESİ

DSÖ, 1986 yılında Birinci Uluslararası Sağlığı Geliştirme Konferansını düzenlemiş ve bu konferans sonucunda Ottawa Sözleşmesini yayınlamıştır (<http://www.wacc.mu.edu.tr/ozet%20kitabi.pdf>).

OTTOWA SÖZLEŞMESİ'NDE

**Sağlığın geliştirilmesi
(Health Promotion),
insanların kendi sağlıkları
üzerindeki kontrollerini
artırma ve sağlık düzeylerini
daha da iyiye götürme
sürecinin bütünü olarak
tanımlanmıştır (WHO, 1986).**

Ottawa Sözleşmesi;

(a) Sağlığın bir dizi temel ön koşulunu (gıda, barınma, barış, gelir, stabil ekosistem, sürekliliği olan kaynak kullanımı, toplumsal adalet ve hakkaniyet) belirlemiştir,

(b) Daha geniş tanımlanmış "iyilik hali"ne odaklanarak, sağlığı geliştirmeyi sağlık bakımı ve sağlıklı yaşam biçimlerinden farklı bir dayanağa oturtmuştur,

(c) Sağlığı geliştirme için beş anahtar strateji belirlemiştir:

- 1. Sağlıklı kamu politikaları oluşturmak,**
- 2. Destekleyici çevreler yaratmak,**
- 3. Toplum eylemini gclendirmek,**
- 4. Kişisel beceriler geliştirmek,**
- 5. Sağlık hizmetlerini yeniden düzenlemek.**

**1. Sağlıklı halk politikası,
daha güvenli ve sağlıklı mal
ve hizmetler, daha sağlıklı
halk hizmetleri ve daha
temiz evre koşulları
oluşturmayı kapsar.**

**2. Destekleyici çevreler
oluşturma karşılıklı destek ve
sürdürülebilirliğin
sağlanması, yani bireylerin
birbirlerini, toplumlarını ve
doğal çevrelerini koruma
görevlerini yerine getirmeleri
doğrultusunda teşvikte
bulunmaları anlamındadır.**

**3. Topluluk eylemlerinin
güçlendirilmesi, sağlığı
geliştirme sürecinin
merkezinde, toplumu
kendi çaba ve kaderlerine
sahip çıkma ve bunları
kontrol edebilme yönünde
güçlendirme
olarak tanımlanmıştır.**

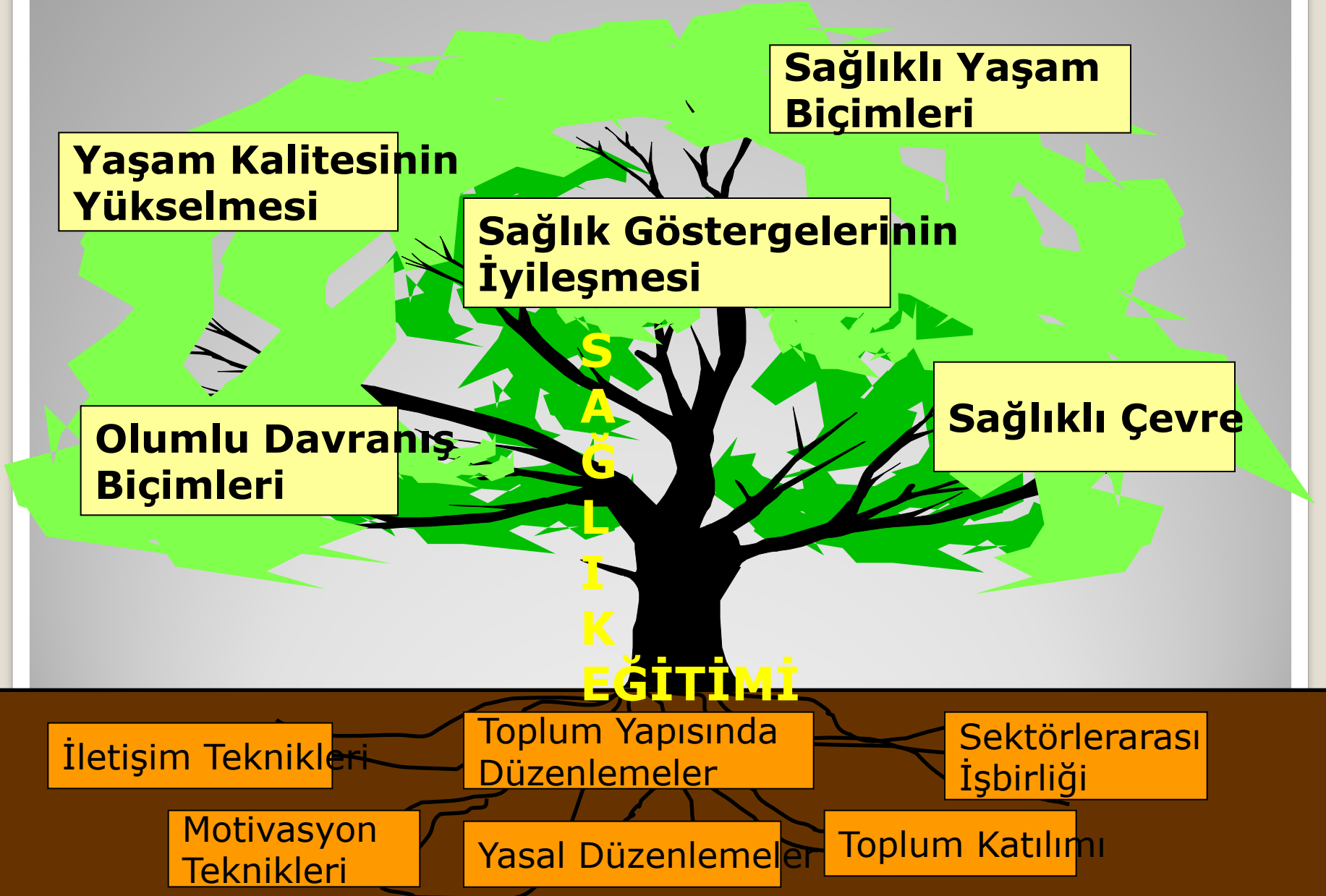
4. Kişisel yeteneklerin geliştirilmesi, insanların kendi sağlıkları adına, çevrelerinde daha fazla kontrole sahip olabilmeleri ve sağlığa yönelik seçimler yapabilmeleri için mevcut seçenekleri arttırmasıdır. İnsanları geçirecekleri tüm dönemlere hazırlamak, onların kronik hastalık ve yaralanmalarla baş edebilmelerini sağlamak için öğrenim en temel koşul olarak varsayılmıştır.

5. Sağlık hizmetlerinin yeniden yönlendirilmesi başlığı altında profesyonel eğitimdeki değişiklikler kadar sağlık araştırmaları üzerinde ciddi şekilde durulması gerekliliği ifade edilmiştir.

Sağlığı geliştirme,
yalnızca bireyler dőzeyinde
çalışmayı değil, aynı zamanda
sosyo-ekonomik yapılar
dőzeyinde çalışmayı ve ulaşım,
çevre, tarım ve diğerleriyle ilişkili
sağlıklı kamu politikalarının
(eylem planları) yaratılmasını ve
uygulanmasını gőçlendirmeyi de
amaçlar.

SAĞLIĞI GELİŞTİRME

**Sağlığı geliştirmenin ana
ekseni olan “sağlıklı toplum
politikası” için en uygun
ortam Birincil Sağlık
Hizmetleridir.**

***Temel Sağlık Hizmetleri ile
Sağlığın geliştirilmesi:***

Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri koşullarında Sağlığı Geliştirmek amacıyla 3 tamamlayıcı yaklaşım vardır: 1.Tibbi yaklaşım,
2.Yaşam tarzı yaklaşımı,
3.Sosyal ve çevresel yaklaşım.

Temel Sağlık Hizmetlerinin **Sınıflandırma Sıralaması**

- * Sağlığın geliştirilmesi**
  - * Sağlığın korunması**
  - * Erken tanı**
  - * Tedavi hizmetleri**
  - * Rehabilitasyon hizmetleri**
  - * Sakatlıkların ve sınırlılıkların giderilmesi**
- şeklindedir.**

Sağlığı Geliştirmede Hemşirenin Rolü

Topluma yönelik olarak hemşirelik eylemleri;

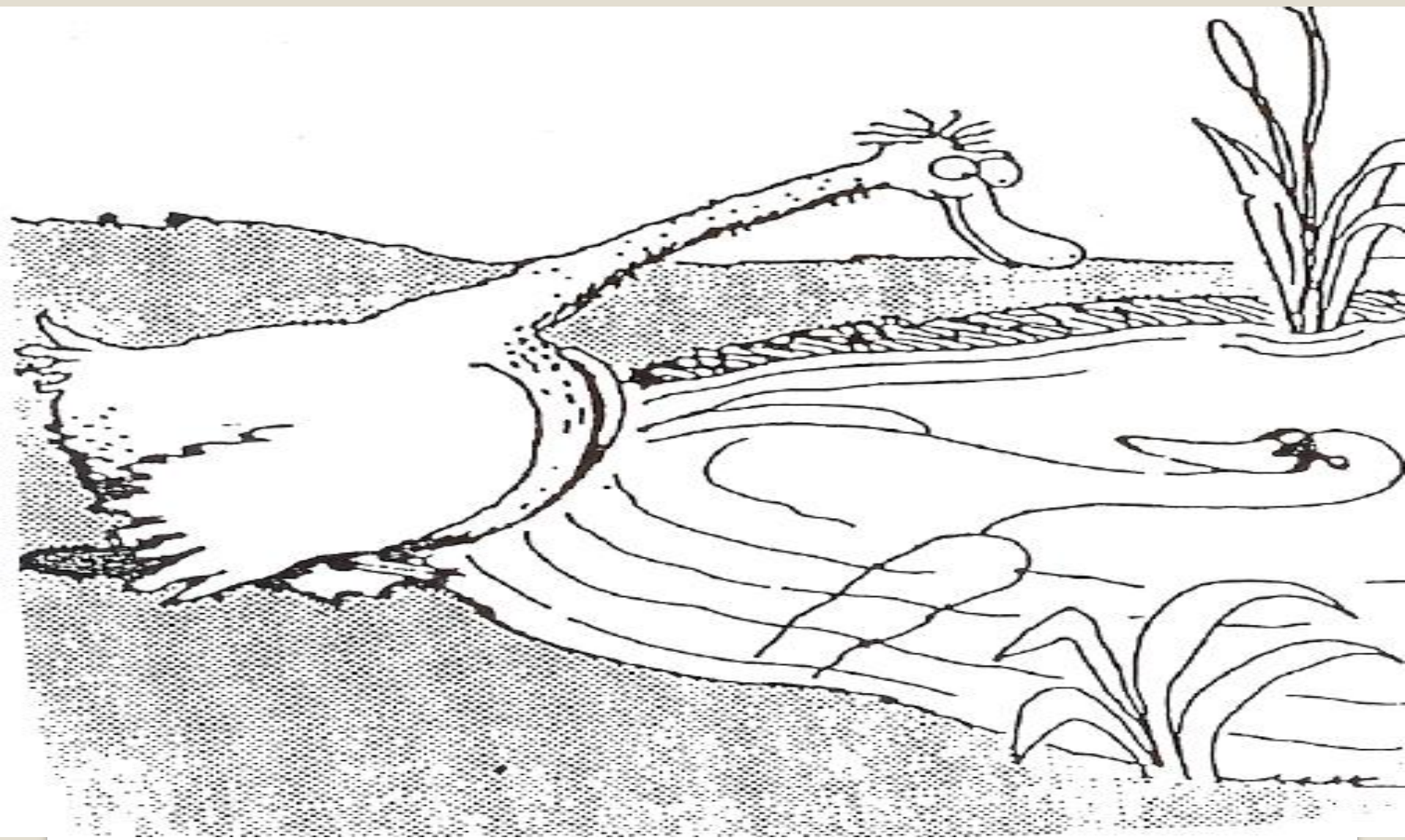
Sağlığı olumsuz etkileyebilecek alışkanlıkların toplumdaki yaygınlığının tespit edilmesi, topluma sağlıklı yaşam bilincinin kazandırılması ve sağlıksız davranışların sağlığı geliştirme davranışlarıyla değiştirilmesini kapsar.

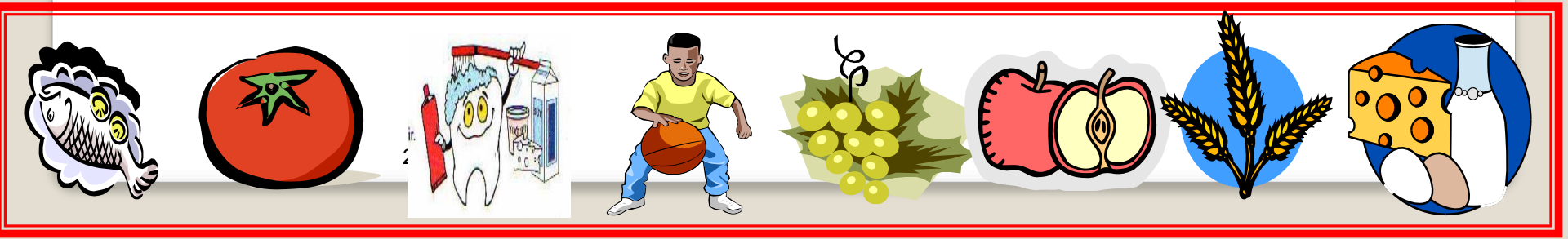
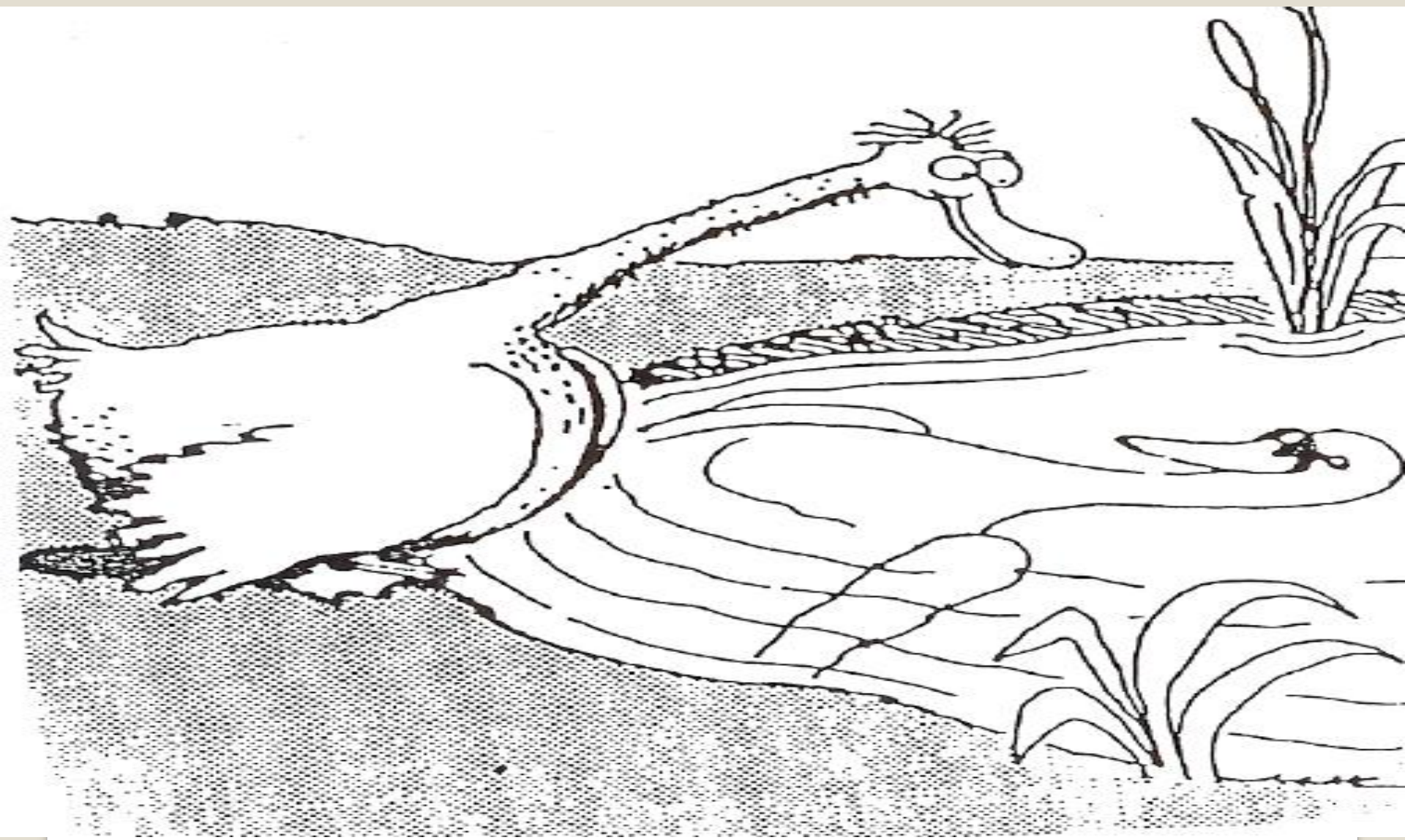
Bireye yönelik hemşirelik eylemleri;

- Bireysel ve ailesel potansiyel risk faktörlerini belirleme,
- Risk faktörlerine yönelik uygulamalarda bulunma,
- Bireyin kendi sağlığıyla ilgili sorumlulukları taşımasına ve sağlığı geliştiren aktivitelerin önemini algılaması ve uygulamasına yardımcı olma,
- Bireyin davranış değiştirme girişimini destekleme ve cesaretlendirme,
- Uygulamaları ve davranış değişikliklerini izlemeyi kapsar.

SAĞLIĞIN KORUNMASI

Koruma;

*Hastalıkların ortaya çıkmasının
önlenmesidir.*

Koruma Düzeyleri

Sağlığı
geliştirme

Birincil koruma

İkincil koruma

Geç Hastalık
Dönemi
(Üçüncül
Koruma)

Erken hastalık dönemi

Maruz kalınan riskler/ risk faktörleri

Bütün toplum

Temel Koruma
(Primordial prevention)

Birincil Koruma
(Primary prevention)

İkincil Koruma
(secondary prevention)

Üçüncül Koruma
(Tertiary prevention)

zeyleri

Primordial (Temel) Koruma

Primordial (Temel) Koruma

Bu koruma düzeyi risk faktörlerinin ortaya çıkmasının engellenmesi aşamasıdır. Yani hastalıkların oluşmasında rolü olduğu bilinen sosyal, ekonomik ve kültürel yaşam örüntülerinin ortaya çıkmasının engellenmesidir.

Yüksek riskli çocuklar, adolesanlar ve yetişkinler için sosyal ve çevresel koşulların düzenlenmesidir.

Örneğin; bireylerin çocukluk
döneminde obezite için risk
faktörlerine sahip olduğunun
belirlenmesi ve buna yönelik
girişimlerin yapılması.

Yada insanların sigara içme, anormal beslenme örüntüleri ve egzersiz gibi olumsuz davranışlar göstermesine neden olan sosyo-ekonomik durumun yükseltilmesi bir primordial korumadır.

Primordial koruma;

- Tarım sektörünü, yiyecek sektörünü ve yiyecek transferini sağlayan kuruluşların ulusal beslenme programlarına dahil edilmeleri,
- Sigara içmenin önlenmesi için kapsamlı politikalar oluşturma,
- Düzenli fiziksel egzersizi geliştirme programları gibi faaliyetleri kapsar.

Primordial korumadan

Hükümetler,
Profesyoneller,
Endüstri kuruluşları,
Hastaneler ve diğer sağlık kuruluşları sorumludurlar.

Birincil Koruma

**Birincil koruma;
Amaç, hastalıkların risk ve
nedensel etmenlerini kontrol
ederek hastalık başlamadan
ve oluşmadan önce
önlemektir.**

**Koruyucu özel önlemler bu
grupta yer alır.**

**Bireylere ve topluma yönelik
olabilir.**

Birincil koruma

Sağlığı geliştirme

Sağlık eğitimi

Çevresel düzenlemeler/iyileştirme

Beslenme müdahaleleri

Yaşam stili ve davranış değişiklikleri

Spesifik koruma

Bağışıklama ve seroprofilaksi

Kemoprofilaksi

Spesifik besin ve desteklerin kullanılması

İşten kaynaklı tehlikelere karşı koruma

İlaç ve besin güvenliği

Hava kirliliği gibi çevresel faktörlerin kontrolü

İkincil Koruma

İkincil koruma

Amaç, hastalıkların erkenden saptanarak tedavi edilmesi ve ciddi sonuçlarının azaltılmasıdır.

Ciddi ilerlemeler önlenir, en aza indirilir ya da yavaşlatılır. Erken dönemde tanılanabilen ve etkili bir tedavisi olan hastalıklar için uygundur.

Erken Tanı

Hastalıkların, klinik bulgu ve belirtileri ortaya çıkmadan tespit edilmesine "**erken tanı**" denir.

- Tedavi şansı yükselir,
- Tedavisi kolaylaşır,
- Tedavi süresi ve harcamaları azalır,
- Hastalığın ilerlemesi önlenir ve sakatlığın en aza indirilmesi sağlanır,
- Ve en önemlisi iyileşme şansı artar.

Tanı ne kadar erken konulursa hastalığın;

- Erken tanıya yönelik bireysel uygulamalar (Kendi kendine meme muayenesi),
- Sağlığın değerlendirilmesi (gebe ve çocuk izlemi gibi periyodik muayeneler,),
- Toplum kitle taramaları (fenilketonüri, işitme, görme vb.).

Erken Tanı Yöntemleri

TARAMALAR

- Hastalık toplum için önemli bir sağlık sorunuysa,
- Tanı konulabilecek bir presemptomatik dönemi varsa,
- Basit, güvenilir ve toplum tarafından benimsenen bir tanı yöntemi varsa,
- Tedavisi olanaklıysa,
- Erken tanı harcamaları çok fazla değilse,
- Sağlık insan gücü israfına yol açmıyorsa yapılmalıdır.

Genetik Taramalar ve Genetik Danışmanlık;

**1. Koruyucu Genetik
Danışmanlık: Bir ailenin
genetik nedenli bir
hastalığa yakalanma
riskinin olduğu durumlarda
aileye yol göstermek için
yapılan danışmanlıktır. Aile
soy ağacı bu danışmanlıkta
önemli rol oynar.**

**2. Hasta Ailesine
Danışmanlık: Danışmanlığın
temeli anne ve babaya
özgüven kazandırma ve
destek vermedir.**

Genetik Danışmanlığın Gerekli Olduğu Durumlar:

- * İlerlemiş anne yaşı,**
- * Ailede bilinen, şüphelenilen kalıtsal hastalıklar,**
- * Tek veya çoklu malformasyonları olan doğumsal defektli bir fetus ya da çocuk sahibi olan ebeveynler,**
- * Mental retardasyonu olan bireylere sahip aileler,**
- * Öyküsünde yineleyen spontan abortusu olan bireylerin sonraki gebeliklerinde.**

Genetik Danışmanlığın Gerekli Olduğu Durumlar 2:

- * Bilinen veya şüphelenilen terotojen ile karşılaşan gebeliklerde,**
- * Öyküsünde akraba evliliği olan gebelere verilmelidir.**

Üçüncül Koruma

**Üçüncül korumada Amaç,
önceden oluşan hastalığın
ilerlemesinin ve
komplikasyonlarının
önlenmesidir.**

**Hastalığın oluşturduğu
sakatlıkların ya da acının
azaltılmasıdır.**

**Özellikle kronik hastalıklarda
ilerlemenin önlenmesine çalışılır.
Yaşam kalitesinin arttırılması
sağlanır.**

**Koruma düzeylerinde halk
sağlığı hemşireliği;**

Hastalık	Birincil	İkincil	Üçüncül
Hedef grup	Tüm toplum yada risk altındaki grup	Erken tanı	Hastalığın ileri dönemi yada Komplikasyonlar
Amaç	Yeni vaka sayısını azaltmak	Ciddi vakaları azaltmak Komplikasyonları azaltmak	Komplikasyonları azaltmak Ölümü azaltmak
Gerekçe/ Neden	Riski azaltmak Maruziyeti azaltmak	Erken tanı ve erken tedavi	Hastalığın bireyde etkilerini azaltmak
Uygulamalar	Eğitim Profilaksi Sağlığı geliştirme	İzleme Erken tanı Hizmete ulaşım	Tedavi Rehabilitasyon
Değerlendirme (Çıktılar)	Maruziyet sayısını azaltmak	Hastalık insidansını ve Morbiditeyi azaltmak	Prevelans, Morbidite ve Mortaliteyi azaltma

- **Mutluluğun öncelik taşıyan bir ögesidir ve**
- **Doğum öncesi dönemden itibaren çaba gösterilmesi gereken bir durumdur...**

SAĞLIK

...

**Bu dersin kendi hayatınıza
da katkı sağlaması
dileğimle...**